

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע - נשא - שבועות תשפ"ב

מתי אין ספק שיש לגייר קטנים? על גיור ומתן תורה

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הקשר ההדוק בין יום מתן תורה למגילת רות, הגיורת האולטימטיבית, אומר דרשני. קשר זה מביא אותנו לכמה מסקנות חשובות:

א. גרות היא תהליך חיובי מאוד, הוא מאפשר לכל אדם, שבוחר להצטרף לאלה שעמדו במעמד הר סיני, להיחשב כצאצא של אברהם אבינו (הרמב"ם באגרתו לרבי עובדיה הגר).

ב. כל עם ישראל התגייר במעמד הר סיני וממילא כולנו צאצאי גרים (כריתות דף ט ע"א).

ג. קבלת מצוות היא חלק מהותי מתהליך הגיור (יבמות דף מז).

המציאות בדורנו, בארץ ישראל – מדינת ישראל, שונה מהמצב בחו"ל היום ובדורות הקודמים. במדינת ישראל חיים כיום, מאות אלפי אזרחים שאינם מוכרים כיהודים לעניין מעמד אישי, או בגלל שרק האבא או הסבא הם יהודים לפי ההלכה, והם חייבים בגיור כדי להיחשב, לא רק כאזרחים, אלא גם כיהודים. הם אומנם מזרע ישראל, ולפי הרמ"א (טור אבן העזר, דרכי משה סימן קנו ס"א) יש חובה מדרבנן על האב היהודי לדאוג לו, אבל גם הם חייבים בגיור. ויש שלא מצליחים להוכיח את יהדותם, בגלל השואה או בגלל השהות מאחורי מסך הברזל הקומוניסטי במשך קרוב לשבעים שנה. הם אינם יכולים להתחתן במדינת ישראל, כדמו"י לפי ההלכה וגם לא לפי החוק. יש גם סכנה גדולה של התבוללות בלתי מודעת. מציאת פתרון מעשי לבעיה זו חייבת להטריד את כולנו. פתרון משמעותי (אומנם חלקי) ומאיר פנים לבעיה הוצע בשו"ת "במראה הבזק" ח"ט תשובה ל'.

המחסום העיקרי בנושא הגיור הוא הצורך בקבלת מצוות אמיתית (כלומר רצון כן להיכנס לתהליך רציני של קיום מצוות). כמה מגדולי ישראל הציעו לפתור את הבעיה באמצעות גיור קטנים, שהרי גיור קטנים איננו כולל בתוכו את החלק החשוב של קבלת מצוות מסיבות ברורות.

המקור לגיור קטנים, נמצא במסכת כתובות (דף יא ע"א): "אמר רב הונא: גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. מאי קמ"ל? דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו".

השאלה שהתעוררה, על ידי חלק מן הפוסקים, הייתה: האם אכן גיור ילד במשפחה שבה לא יתחנך לקיום מצוות, היא זכות או חובה? במסגרת קצרה זו לא נענה על השאלה (המעוניינים לקבל את החומר עם כל הפרטים מוזמנים לפנות למשרדי "ארץ חמדה": info@eretzhemdah.org וייעונו בחפץ לב).

נביא עתה דוגמא הלכתית מעניינת. מתי ברור, שיש לגייר קטן שנולד לאמא, שאינה מגדירה עצמה כשומרת מצוות והאב אינו יהודי? להלן פרטי שאלה שהגיעה ל"ארץ חמדה": אשה יהודיה (חברה בקהילה אורתודוקסית) החליטה, ר"ל, לחלוק את חייה עם גבר לא יהודי. הם ניסו שנים רבות להביא ילדים לעולם, כל הניסיונות הסתיימו בהפלה, בשלב זה או אחר של ההיריון. לכן, הם החליטו להביא ילד לעולם בסיועה של אם פונדקאית לא יהודייה. שבועיים אחרי שהעובר נקלט ברחמה של הפונדקאית, גילתה האשה שגם היא הרה. לאחר תשעה חודשים נולדו שתי בנות. הבת שאשה זו ילדה היא יהודייה ללא כל ספק, שהרי האמא יהודייה. הפוסקים נחלקו בשאלה מי היא האם ההלכתית של הבת שהפונדקאית ילדה. כיוון שאין בכוחנו להכריע במחלוקת זו, הספק עומד במקומו והבת היא ספק יהודיה ויש לנהוג לגביה לחומרא לשני הצדדים (עיינו תוספתא מכשירין (א,ח) וברי"ש על המשנה (שם ב,ז). בת זו, לפי ההלכה, לא תוכל להינשא ליהודי ולא לנוכרי. לכן, ברור (מסיבה זו ומסיבות אחרות) כי זו תהיה זכות גדולה לבת להתגייר, ולכן בית הדין צריך לגייר למרות שכנראה תגדל ללא חינוך יהודי.

צריך להתפלל כי מעשה זה של בית הדין, יהווה צעד ראשון בתהליך חזרה בתשובה של כל המשפחה וגם הם ילכו בדרכה של רות המואביה – אמה של מלכות.

תפלל כי בסופו של ההליך גם בת זו תצטרף בפועל לשותפות ביעוד שנקבע במעמד הר סיני.

הבה נפתח את לבנו ואת בתינו, כדי לקבל את כל העולים שהגיעו למדינת ישראל, ורוצים בקשר עם עם ישראל, ובאהבה נקרבים לאבינו שבשמים.

לְעִילּוֹי זְשֵׁמַת

<p>הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב</p> <p>מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב</p> <p>הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף</p> <p>ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט</p>	<p>הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א</p> <p>הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב</p> <p>מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א</p> <p>חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט</p> <p>הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב</p>	<p>מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א</p> <p>הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד</p> <p>הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח</p> <p>מר יחזקאל וגבי חנה צדיק אייר תשע"ו / סוכות תשפ"א</p> <p>הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב</p>	<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p> <p>גבי נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה</p> <p>הרב שמואל כהן שבט תשפ"א</p> <p>מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב</p> <p>לע"נ דוד צבי טרשנסקי בן יצחק ז"ל ונעמי הי"ו. נלב"ע כ"ח באייר</p>
--	--	--	--

חֵמְדַּת שְׁנַת הַשְּׁבַע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

קישוט בית הכנסת בשבועות שבשמיטה

שאלה: בשנים עברו נהגנו לעטר את בית הכנסת בענפי דקל ובענפי רוזמרין. האם הדבר מותר בשמיטה?

תשובה: במדרש נאמר שהר סיני עמד שומם, ובערב מתן תורה צמחו בו עשבים ופרחים כדי לעטרו לקראת התגלות ה' עליו (ועל כך נאמר "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא"). המהרי"ל בהלכות שבועות כותב שלאור זאת נהוג לעטר את בית הכנסת בעשבים ופרחים לקראת חידוש מעמד קבלת התורה בשבועות. דבריו מובאים ברמ"א (אורח חיים סימן תצ"ג סעיף ג). השאלה היא אם צריכים לשים לב לקדושת הענפים והפרחים.

באחד הטורים הקודמים עמדנו על כך שאין קדושת שביעית בענפי עץ ובפרחים שאינם מיועדים לאכילה או להפקת בשמים וכדו'. לכן אין בעיה לקשט את בית הכנסת בענפי דקל ובפרחים שונים.

אך בשאלתך התייחסת גם לענפי רוזמרין. הרוזמרין משמש לתיבול מאכלים, ולכן הוא קדוש בקדושת שביעית. מכיוון שהוא שיח רב שנתי, עליו אינם אסורים באיסור ספיחים. הקדושה חלה בעת הקטיף גם על ענפים שלא צמחו בשביעית.

אם כך עולה השאלה: האם מותר לקשט את בית הכנסת בענפים הקדושים בקדושת שביעית?

התורה קובעת כי "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה", ומכאן דרשו חז"ל שקטיף לצורך דברים אחרים אסור. לכן חז"ל מנסחים שפירות השביעית נועדו "לאכלה" – ולא לסחורה, "לאכלה" – ולא להפסד.

האם ישנם שימושים מותרים אחרים בפירות שביעית? **למדנו** שחז"ל דרשו "לכם – לאכלה" – גם שימושים אחרים, הדומים לאכילה, כמו יצירת בשמים, משחות וכדו' כלולים בשימוש מותר שאיננו פוגע בקדושת השביעית.

שאלתנו היא על מה שלכאורה אינו כלול באף אחת מהאפשרויות הקודמות. השאלה היא אם מותר לקטוף עבור שימוש שאינו מנצל את הצמח באופן משמעותי כאכילה סיכה וכדו'. מצד שני אין בכך זלזול כמו בהפסד וסחורה. מדובר על תליית הצמח לקישוט. האם מותר לקטוף צמחים הקדושים בקדושת שביעית שלא למטרת אכילה והדומה לה, אך גם לא הפסד, אלא קישוט בלבד?

מספר ראיות הובאו לדבר, נציג אחת:

בירושלמי (שביעית פרק ז הלכה א) נאמר שמותר להעלות לגג חיתוכי ירקות הקדושים בקדושת שביעית, להתייבש שם, במקום נוח יותר. ישנה מחלוקת אם הכוונה היא שבגג הירק יתקלקל מהר יותר, או שהקלקול יהיה באותו זמן, אך בגג זה לא יפגע בסדר של הבית.

בעקבות ראייה זו וראיות נוספות הפוסקים דנו בשאלת גרימת קלקול ליבול הקדוש בקדושת שביעית בעקיפין, בגרמא. הגרי"ש אלישיב (משפטי ארץ פרק כד סעיף א), וכן הרב מרדכי אליהו, מוכיחים מכאן שלכל היותר, אסור לגרום לקלקול ישיר של הפירות. תלייה לצורך קישוט איננה גורמת ישירות לקלקול, ולכן הדבר מותר.

על כן, במקרה זה בו מדובר על צורך מצווה, ולא מדובר על פעולה הפוגעת בפרי, הדבר מותר, ואף רצוי.

בעזרת ה', נקשט את בתי הכנסת, ועוד יותר מכך נקשט את עצמנו, גופנו וליבנו, וכך נגיע מוכנים לקבלת תורה, מקושטים בעיני המקום, כאיש אחד בלב אחד.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה גדעון בן רחל חנן הראל הכהן בן דרורה משה בן רחל אריה יצחק בן גאולה מרים אילנה בת עליה	ניר רפאל בן רחל ברכה שי בת הלל מאירה בת אסתר ר' יצחק בן בריינדל גיטה נהוראי בן רבקה נמיר בתוך שאר חולי עם ישראל	ישראל בן רבקה עובדיה בן אסתר מלכה נטע בת מלכה חוה ראנלה בת פיילא רבקה בת שרה בלה
--	--	--

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וברור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה,

כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

הַלְכָה פְּסוּקָה

תְּקִיפֵי דִין - רֶשֶׁת בְּתֵי הַדִּין 'אַרְץ חֵמְדָה גְּזִית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

מחלוקת בנוגע לליקויים בחבילת נופש

'ארץ חמדה גזית' כפר יונה / אדר א תשפ"ב / תיק מס' 81139

דיינים: הרב עקיבא כהנא, הרב מאיר שקדי, הרב אברהם פורטל

המקרה בקצרה: התובעת הינה חברת נופש, הנתבע הזמין דרכה חבילת נופש לכל משפחתו למשך שלושה ימים, וקיבל הנחה עבור הלילה שלישי. לאחר שהגיע למלון הוא לא היה מרוצה מרמת החדרים וניקיונם. התפתח דין ודברים בינו לבין מנהלי המלון, שהציעו לו חדרים טובים יותר ללא עלות נוספת, והוא ומשפחתו עברו אליהם. לאחר הלילה הראשון, טען הנתבע שארוחת הבוקר היתה לא-אכילה, וביקש לבטל את העסקה ולעבור למלון אחר. הנתבע דיבר עם הבעלים של התובעת ועם נציגת שירות והם הציעו להם לעבור למלון אחר, עד לסיום החופשה, וכך היה. לאחר סיום החופשה התובעת ביקשה מהנתבע לשלם עוד 3,300 ₪ עבור המעבר למלון השני. הנתבע השיב שהוא סבור שהוא פטור מתוספת תשלום, כיוון שלהבנתו המעבר למלון השני היה במסגרת חבילת הנופש המקורית שסוכמה. יתירה מזו, הנתבע טען כי הוא זכאי לפיצוי בסך 10,000 ₪ עבור הליקויים במלון הראשון שגרמו לעגמת נפש ולהחמצה של חלק מימי החופשה. לדבריו, עובדי התובעת מכירים אותו מחופשות קודמות והיה עליהם לדעת שהוא מעוניין במלון ברמה טובה יותר מזו של המלון הראשון. לדבריו, אילו היה יודע שיידרש לתשלום נוסף עבור המלון השני, היה מפסיק את חופשתו וחוזר הביתה. התובעת השיבה לטענות הנתבע ואמרה כי במלון הראשון תפוסה מלאה, אולם, רק הנתבעים היו אלו שהתלוננו ובשל תלונתם עזבו את המלון באמצע החופשה. מכאן שהתלונות לא היו מוצדקות.

פסק הדין בקצרה: על הנתבע לשלם לתובעת 2,333 ₪ עבור הפרשי המחירים בין המלונות.

נימוקים בקצרה:

1. מערכת היחסים המשפטית בין הצדדים

לטענת התובעת היא מתווכת בלבד בין הלקוח לבין בית המלון, ולטענת הנתבעים התובעת היא זו שאחראית גם על איכות השירות. בית הדין ביקש מהתובעת את ההסכמים עם המלון, אולם אלה לא התקבלו. בהינתן כך, קבע בית הדין כי מידת האחריות המוטלת על התובעת היא זו שנקבעה ב"תקנות שירותי התיירות", שיש להן תוקף הלכתי. בתקנות נקבע כי על סוכן הביטוח למסור ללקוח בין השאר "מידע שבידי סוכנות הנסיעות שקרוב לוודאי להניח שלו ידע אותו הלקוח היה נמנע מרכישת חבילת התיירות". קביעה זו עמדה בתשתית פסק הדין.

2. האם החופשה במלון הראשון היא בגדר מקח טעות

הנתבעים טענו כי הזמנת המלון הראשון היא בגדר מקח טעות, הגדרת מקח טעות היא (חוקי התורה: מקח טעות עקב אי התאמה סעיף 2) פער באיכות המוצר בין מה שסופק למה שסוכם או למה שמקובל. בנוסף, גם דרישות סובייקטיביות הן עילה למקח טעות (רמ"א חו"מ רלג, א), זאת בתנאי שהמוכר ידע שאלה דרישות הלקוח. על רקע הגדרות ההלכה החובה החוקית שהוזכרה לעיל סבר בית הדין כי החופשה במלון הראשון לא היתה בגדר מקח טעות, מהסיבות הבאות:

- א. הנתבע לא הוכיח כי האיכות של המלון הראשון היתה ירודה באופן אובייקטיבי. אמנם במלון ישן ולא משופץ, אבל לא הוכח שהוא איננו ראוי למגורים.
- ב. הנתבעים הם שביקשו להתארח במלון הראשון, ולכן התובעת לא היתה אמורה להעלות על דעתה שהמלון לא מתאים לצרכיהם הסובייקטיביים.
- ג. הנתבע לא הבהיר לתובעת את צרכיו הסובייקטיביים, שהוא מעוניין במלון באיכות גבוהה, ולכן התובעת לא היתה אמורה להעלות זאת על דעתה. אף שהתובע הזמין בעבר חבילות נופש איכותיות יותר הוא עצמו הודה שבחר במלון הראשון בגלל מחירו הנמוך, ולכן היה עליו לדעת שגם איכות החופשה תהיה נמוכה יותר.

לכן טענת מקח טעות והתביעה הנגדית לפיצוי נדחית.

3. חיוב הנתבעים בתוספת תשלום על החופשה במלון השני – דעת הרוב

התובעת דרשה תוספת תשלום עבור המלון השני, והנתבע טען שהוא הבין שהמעבר למלון השני הוא ללא תוספת תשלום. הוצגה לבית הדין הקלטת שיחה של הנתבע עם נציגת שירות שאמרה לו שכל לילה במלון השני יהיה יקר יותר מהמלון הראשון ומחירו יהיה 650 ₪ או 670 ₪.

למרות זאת בית הדין סבור שהנתבע אינו חייב לשלם את כל סכום זה, וזאת משום שהתובעת לא הודיעה לנתבעים על העלות הכוללת החדשה של החופשה באופן סופי. בגמרא (בבא קמא קיב ע"א) נאמר כי מקרה שבו אדם נהנה מרכוש של אדם אחר מבלי שהיה מודע לכך שהדבר כרוך בעלות (למשל, כאשר חשב שהרכוש שייך לו עצמו) הוא חייב בתשלום עבור ההנאה הממונית, ולא לפי שווי הרכוש. השולחן ערוך (חו"מ שמא, ד) פסק על פי רש"י שהנהנה חייב בתשלום בשיעור שני שליש משווי הרכוש. בית הדין סבור, על פי הקהילות יעקב (בבא קמא, יח), ששיעור התשלום תלוי בשאלה על מי היתה מוטלת החובה לסכם את שיעור התשלום. במקרה בו זו חובתו של הנהנה, אזי עליו לשלם מחיר מלא, אולם, במקרה בו זו חובתו של המהנה, אזי על הנהנה לשלם שני שליש בלבד.

במקרה זה החוק מטיל את האחריות לסכם את המחיר על התובעת, ולכן על הנתבע לשלם רק שני שלישים מהמחיר כדין "נהנה".

4. חיוב הנתבעים בתוספת תשלום על החופשה במלון השני – דעת המיעוט

- לדעת המיעוט הנתבעים פטורים מתוספת תשלום עבור המעבר למלון השני מהסיבות הבאות:
- המלון השני שווה לרמת המלון הראשון ולכן הנתבע לא קיבל תוספת הנאה במעבר למלון השני, ולכן אינו חייב בתשלום נוסף.
  - התובעת היא זו שסגרה את העסקה עם שני המלוונות, ולא הנתבעים, ולכן התובעת היא השוכר, והנתבעים הם שוכרי משנה, ועליהם לשלם לתועת רק את מה שסוכם מלכתחילה.
  - יש בסיס סביר לומר שהיה מקח טעות בחופשה במלון הראשון, משום שעל סוכן הנסיעות היה לבדוק את איכות המוצר שהוא משווק. מספק לא ניתן לחייב את התובעת בפיצוי ולא את הנתבע בתוספת תשלום.
  - גם אם אין כאן מקח טעות, ניתן להבין שהסכמת התובעת להעביר את הנתבעים למלון השני היא בגדר פיצוי. אף שנציגת השירות של התובעת הזכירה תשלום נוסף, מה שקובע זה הסיכום עם הבעלים של התובעת שלא הזכיר תשלום זה.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה ונחה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לוריין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	---	---------------------------------	---	---

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Washington, USA

ושינגטון, ארה"ב
תמוז תשע"ז

שימוש בשבת במעלון המבוסס על גרמא

השאלה

אני עוסק כרב קהילה בסוגיית שימוש במתקני גרמא בשבת לצורך אנשים מוגבלים, ובאופן ספציפי ביותר - מעלון לבית כנסת. מתוך הסתמכות על פסקיו של הרב שלמה זלמן אויערבך אני מקבל את עיקרון הגרמא של מכון צומ"ת ואת המכשירים שהם בונים, אולם השאלה שאני מתחבט בה היא עד כמה להרחיב את ההיתר. כיוון אחד הוא לומר שמדובר בהיתר מוגבל לצרכי מצווה בלבד. משמעות הדבר היא שיש מקום להסתפק בהיתר לנשים להשתמש במעלון בשבת בבית הכנסת, בשימוש במעלון לצורך ירידה לאולם בית הכנסת לקידוש וכיוצא בו (אמנם גם לפי כיוון זה ניתן לכאורה לומר שלמרות שיש לא חייבות במנין וקריאת התורה וכדומה הן בכל זאת מקיימות מצווה בקיום הדברים הללו ולכן בכל זאת יהיה להן מותר). כיוון שני הוא לומר שמדובר בהיתר גורף שעניינו לאפשר לאנשים מוגבלים להתנהל בשבת באופן דומה לזה שמתנהלים אנשים בריאים. הבסיס לכיוון זה הוא הרעיון של "כבוד הבריות" שדוחה איסורי דרבנן, כגון טלטול אבנים לקינוח וכיוצא בו. הציץ אליעזר סמך על הרעיון הזה כדי להתיר טלטול "מכונת חרשים" בשבת למרות שזה מוקצה (חלק ו סימן ו). אישית אני נוטה לכיוון השני, מה עוד שניתן גם להגדיר את המוגבל כמצטער שחל עליו הכלל של "לא גזרו במקום צער", ואם בדיני דרבנן התירו ק"ו בגרמא שלצורך הפסד התירו.

תשובה

יש להבחין בין מכשירי גרמא אשר נועדו לאפשר שימוש במכשירים בהם להרבה שיטות בכל מקרה לא נעשית מלאכה דאורייתא, כגון המעלון שאיסורו הוא רק מחמת החשמל, לבין מכשירי גרמא במקום שנעשית מלאכה דאורייתא.¹ במכשירים כמו המעלון ודוגמתם, בהם בכל מקרה לא נעשית מלאכה דאורייתא, יש להתיר למבוגרים ולנכים אשר מתקשים להתנייד בלעדיהם, להשתמש בהם כדי להגיע לכל מקום שהם צריכים, ובכלל זה ירידה לקידוש לאולם בית הכנסת. בגלל החשש של מראית עין, יש להקפיד ליידע את הציבור, כגון על ידי שלט על המעלון, שהדרך שבה פועל המעלון הוא באופן המותר על פי ההלכה למי שזקוק לכך.² לגבי מכשירים בהם מתבצעת מלאכה דאורייתא, ההיתר הנרחב האמור לעיל אינו תקף, ויש לבחון היטב מתי להתיר את השימוש בהם על בסיס פתרון של גרמא, וכן יש לבחון אפשרויות נוספות לפתרון הקושי עמו מתמודדים.³

¹ שאלת השימוש בגרמא במרחב הציבורי וגבולותיה, היא שאלה המונחת במחלוקת השקפתית והלכתית בין גדולי פוסקי זמננו. מחד, כבודה של השבת והחשש מפגיעה בצביון השבת, הוא צורך חיוני ומשמעותי שדורש בחינה מתמדת שאכן שומרים על אופיה וכבודה של השבת.

מאידך, הרצון לאפשר למבוגרים ולנכים להיות שותפים לחיי קהילה תורניים שמרכזם בבית הכנסת על כל המשתמע מכך, אף הוא צורך חשוב ביותר שאין להקל בו ראש.

שני עקרונות אלו יוצרים אתגר בנסיון לשלבם יחד. עם זאת, ניתן לשלבם אך נדרשת לכך זהירות ובהירות.

נפתח בהזכרת לשון השו"ע ודברי הרמ"א (או"ח שלד, כב):
שו"ע: "תיבה שאחז בה האור, יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחר שלא תשרף. ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר."

רמ"א: במקום פסידא (מרדכי).
השו"ע פוסק שניתן לכבות שריפה בגרמא, והרמ"א אומר שניתן לעשות זאת דווקא במקום הפסד.

מקור הדברים בגרמא, (שבת קכ ע"ב) הלומדת מהפסוק 'לא תעשה כל מלאכה': "עשייה הוא דאסור, גרמא שרי". על בסיס דברים אלו פוסק השו"ע את דינו. והרמ"א ע"פ המרדכי מצמצם זאת למקום הפסד.

לפי השו"ע נראה שההיתר בגרמא הוא גורף גם במקום שאין הפסד, בניגוד לדעת הרמ"א המגביל זאת למקום הפסד בלבד.

הביאור הלכה (או"ח שלד, כב, ד"ה דגרם כיבוי מותר) מבאר שהגבלת הרמ"א להיתר גרמא הוא לאו דווקא בכיבוי שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא הוא הדין לשאר מלאכות. למעשה, המנורה הטהורה (או"ח שלד, סקכ"ה) פוסק שהמיקל גם שלא במקום הפסד, כדעת השו"ע, נהג כשורה. אך בשו"ע הרב (שם, סעיף כא) פסק שאין להקל בגרם כיבוי אלא במקום הפסד, או לצורך מצוה או לצורך גדול. דבריו מרחיבים את הגבלת הרמ"א, גם לצורך מצוה וצורך גדול.

יש מאחרוני זמננו האוסרים להשתמש במכשירים חשמליים בעלי 'מנגנון גרמא' מובנה, משום שלא ניכר כי פעולתם של מכשירים אלו היא בדרך גרמא באופן עקיף (ראה שבות יצחק, גרמא פרק טו).

הרבה סוברים שאין בהפעלת חשמל כשלעצמה איסור דאורייתא בשבת; ראה שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן יא (וכן שם סימנים ט, י, יב) וראה שו"ת במראה הבזק כרך ו תשובה לט.

ועל כן, במכשירים כמו המעלון, בהם יש לסמוך על הדעות שבכל מקרה לא נעשית מלאכה דאורייתא, יש להתיר לזקוקים לכך להתנייד

לכל מקום שיצטרכו, אף עבור דברים שאינם צורך מצוה מובהק או מקום הפסד. המקור לכך הוא בדבריו של בעל 'תפארת ישראל' (משניות מסכת שבת, 'כלכלת שבת', כללי ל"ט מלאכות), שאי היכולת להלוך בין הבריות היא מקום צער: "כיון דאהל עראי הוא, בדרבנן שומעין להקל, ובפרט במצטער מגשמים, במקום צערא לא גזרו רבנן (שו"ע או"ח, שא, יג). גם במקום פסידא לא גזרו רבנן (כתובות ס ע"א), והכא יפסדו מלבושיו בגשמים. גם גדול כבוד הבריות לילך בבגדים מלוכלכים... **ואם תרצה לומר לא ילך בין הבריות, אין לך צער יותר מזה** (תוספות שבת, נ ע"ב ד"ה בשביל) ועיין שבת פכ"ב מ"ד".

ראה גם מאמרו של יאיר מאיר, תחומין כרך ח עמוד 41, הדין בהיתר שימוש בעגלת נכים בשבת, שם הוא מביא את פסיקתו של הגרש"ז אויערבאך, כי אם ימצא פתרון טכנולוגי להפעלת עגלת נכים בשבת ללא חשש איסור דאורייתא ואף לא יהיה בהפעלה סרך מלאכה, יהיה היתר להשתמש בעגלה זו בשבת. כמקור לחילוק זה בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, הוא מביא את פסיקת השו"ע (או"ח שבת, יז) – שחולה שאין בו סכנה ואין בו סכנת אבר, עושין עבורו בשינוי איסורי דרבנן.

בנוסף, כפי שציננת בשאלתך הציץ אליעזר חילק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן לגבי מכשיר שמיעה לחרש. הוא מבסס את היתר הטלטול על הדין המבואר בשו"ע (או"ח שיב, א), ש"משום כבוד הבריות התיירו לטלטל אבנים לקנח, ואפילו להעלותם לגג עמו דהוי טירחא יתירא". טלטול הוא דרבנן, ובמקום כבוד הבריות נדחה האיסור. יש כאלה המבארים שהאיסור לא נדחה, אלא שבכלל לא גזרו במקום כזה (משנ"ב שכת, סק"ג) וכשם שאמרנו בשם הכלכלת שבת ובכלל, הצורך של נכה או זקן המוגדר כחולה שאין בו סכנה להיות חלק מהקהילה הוא צורך של כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן. על כל פנים, בנידון שלנו של המעלון יש להתיר בצירוף הקולא של גרמא עם השיטות שאיסור חשמל בשבת אינו דאורייתא, כפי ההיתר שעליו מתבסס יאיר מאיר במאמרו שם.

היינו שיהיה שלט בולט על המעלון המסביר שזה מעלון שבת הפועל על פי גרמא ומיועד לנצרכים לכך. ראה תשובה בשו"ת במראה הבזק כרך ד סימן טל, שם נפסק שיש צורך בשלט, הן לפי הגר"ש ישראל זצ"ל והן לפי הרב רבינוביץ, שאמר שהשלט הוא עיקרו של ההיתר.

³ יסוד ההיתרים עליהם מתבסס מכון צומת כמבואר במאמרו של הרב ישראל רוזן (תחומין כו, עמ' 83) בהרחבה, הוא על בסיס היסוד שהוספת זרם חשמלי בלבד, אין בו משום איסור בנין לכל השיטות, ועל כן, יחד עם הפעלה דרך גרמא, יש להתיר קלנועית אשר מופעלת כבר (ובתנאי שעובדה זו ניכרת) כדי לאפשר לזקנים וחולים להסתובב בשבת. במידה ומדובר במכשיר בו נעשית מלאכה דאורייתא, יש לבחון היטב האם הגרמא אכן עשויה לאפשר את השימוש בו. כמו כן יש לבחון חלופות אחרות כמו השימוש בגוי, שייתכן שעדיפות מבחינה הלכתית.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

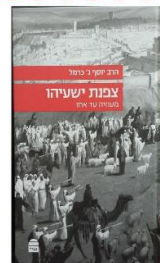
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:

הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה